

Martin Fahlgren (red)

Upplösningen av Komintern – ur Moskvas, Maos och de svenska kommunisternas synvinkel

Innehåll

Introduktion.....	1
Upplösningen av Kommunistiska internationalen.....	2
SUKP:s historia om upplösningen	5
Nyare uppgifter	6
Mao: Komintern har för länge sedan upphört att blanda sig i våra interna affärer	6
Det svenska kommunistpartiet och upplösningen av Komintern	8
Hilding Hagberg: Utan Komintern.....	9

Introduktion

Den 22 maj 1943 publicerade *Pravda* plötsligt en resolution (daterad 15 maj) från Kommunistiska internationalens Exekutivkommitté (EKKI), med innebörden att Internationalen skulle upplösas. Resolutionen, som uppmanade Komintern-sektionerna att ge synpunkter på förslaget, publicerades inom de närmaste dagarna av den kommunistiska pressen över hela världen, så även i Sverige.

Som man kunde förvänta sig emottogs förslaget positivt från kommunistpartierna (det skulle ha varit en sensation om någon sagt emot) och den 8 juni tog EKKI det formella beslutet att upplösa Kommunistiska internationalen från den 10 juni.

Nedan återges först tre texter som redovisar Moskvas syn på Kominterns upplösning i efterhand: 1) En redogörelse för upplösningen från en ”officiell” bok om Komintern (utgiven 1971); 2) ett kort utdrag ur den officiella *Sovjetunionens Kommunistiska Partis historia* (från 1962, dvs. Chrusjtjov-utgåvan); 3) En text som kortfattat redogör för de nya detaljerade uppgifter om beslutsprocessen som fåtts från de sovjetiska arkiven efter Sovjetunionens sammanbrott.

Upplösningen kommenterades givetvis även av ledande kommunister och i den kommunistiska pressen i hela världen. Som exempel på detta återges Maos uttalande.

Därefter riktas strålkastarljuset mot det svenska kommunistpartiet. Först genom att titta lite närmare på hur frågan om upplösningen vid den aktuella tidpunkten behandlades i parti-pressen (i *Ny Dag*). Sedan följer ett utdrag ur en bok (från 1983) av den gamle Moskva-kommunisten Hilding Hagberg där denne ger sin version av det hela.

Givetvis kommenterades upplösningen även av den trotskistiska världsrörelsen, se t ex Fjärde internationalen om upplösningen av Komintern, samt [Slutet för Komintern och arbetarinternationalismens framtidsperspektiv](#), som är ett tal (från 30 maj 1943) där den ledande amerikanske trotskisen James P Cannon kommenterar upplösningen och diskuterar internationalismens betydelse för en revolutionär arbetarrörelse.

Historiska arbeten m m

För en bra historisk redogörelse för förloppet och en analys och diskussion av orsakerna, motiven och konsekvenserna av upplösningen, se 1:a kapitlet i Fernando Claudíns bok [Krisen](#)

[i den kommunistiska rörelsen, band 1](#) – där ingår även en dokumentbilaga med de två ovan nämnda Komintern-dokumenterna samt en Stalin-intervju om upplösningen.

Pierre Broué: [Dödsbudet. Upplösningen av Komintern](#) ger en utförlig redogörelse för hur upplösningen beslutades m m, med användning av dokument från de öppnade sovjetiska arkiven.

Yvonne Hirdman, [Sveriges Kommunistiska Parti och 2:a världskriget 1941-45](#). Se avsnittet ”Kominterns upplösning” (och följande).

En annan läsvärd text är:

Wolfgang Leonhard, [Revolutionens barn](#). Handlar bl a om hur man inom Kominternskolan i Sovjetunionen fick kännedom om och reagerade på beslutet (i avsnittet ”Komintern är upplöst” i slutet av kapitel V: *I Kominternskolan.*)

Upplösningen av Kommunistiska internationalen

Ur *Outline History of the Communist International*, Moscow 1971 s. 510-15

Den kommunistiska rörelsens politik som syftade till att förena alla antifascistiska och patriotiska krafter under andra världskriget rättfärdigades av händelseutvecklingen och säkerställde att massorna mobiliserades för den avgörande kampen mot fascismen, den svurne fienden till alla fredsälskande nationer. Tack vare kommunisternas politik skapades en internationell front mot fascismen. Den linje som hade stakats ut av Kommunistiska internationalens sjunde kongress blev därmed den allmänna strategiska linjen som ledde nationerna till seger över fascismen.

Genom sin heroiska kamp vände det sovjetiska folket krigets flodvåg till förmån för den antifascistiska koalitionen stater och folk. Det blev mer och mer klart att det fascistiska Tysklands och dess satelliters försök att förgöra Sovjetunionen, förslava de europeiska folken, och krossa de revolutionära och demokratiska krafterna hade misslyckats. Den folkliga kampen mot de fascistiska angriparna och deras kompanjoner flammade upp mer och mer i de underkuvade länderna. Beslutsamheten att ta kål på fascismens rötter och förhindra en upprepning av de fasor som det fascistiska slaveriet mognade bland folken. De kommunistiska partierna, som stod i främsta ledet i kampen mot fascismen, vann djup respekt och sympati hos massorna genom sin osjälviska hängivenhet och sitt blod. Marken bereddes för ett nytt uppsving för den världskommunistiska rörelsen.

De kommunistiska partiernas tillväxt, behovet att snabbt hantera konkreta problem rörande den antifascistiska verksamheten och de kommunistiska partiernas ökade roll i kampen för de nationella intressena krävde en högre grad av självständighet och initiativ än någonsin tidigare, och detta krävde att man övergav de sorters ledarskap från ett enda centrum som hade blivit ett hinder för partiernas arbete.

När Kommunistiska Internationalen bildades var de kommunistiska partier utanför Sovjetunionen svaga både ideologiskt och organisatoriskt, de saknade fortfarande erfarna ledare och deras medlemsantal var förhållandevis litet. Sådana kommunistiska partier kunde bara ta itu med frågan om att leda den revolutionära rörelsen i sina länder och utarbeta klasskampens strategi och taktik genom gemensamma ansträngningar av alla partier via sitt kollektiva centrala organ – Komintern. Under Komintern utvecklades de kommunistiska partierna ideologiskt och organisatoriskt, samlade stor erfarenhet i att leda klasskampen, och att frambringa erfarna kadrer av ledare som skolats i marxismen-leninismens anda. En annan viktig faktor var att de kommunistiska partierna hade vuxit numerärt och några av dem blev arbetarklassens masspartier.

Dessa partiers verksamhet blev mer och mer varierad, omfattade en mängd olika områden, och det krävde att man mer noggrant tog hänsyn till de konkreta nationella förhållandena och traditionerna.

Med tanke på de kommunistiska partiernas ständigt växande roll och ansvar för kampen att leda de arbetande massorna, hade Kommunistiska internationalens sjunde kongress påpekat behovet av att koncentrera den dagliga ledningen till sektionerna själva. Det rekommenderades att EKKI:s egen verksamhet skulle inriktas på att utforma de grundläggande politiska och taktiska riktlinjerna för världens arbetarrörelse, att ta i beaktande de konkreta förhållandena och säregenheterna i varje enskilt land när man tog itu med alla frågor och att i regel undvika att omedelbart ingripa i de kommunistiska partiernas interna organisatoriska angelägenheter. Den sjunde kongressen gav EKKI i uppdrag att ”säkerställa närmare kontakt mellan Kommunistiska internationalens ledande organ och Kommunistiska internationalens olika sektioner genom att de auktoritativa representanterna för den Kommunistiska internationalens viktigaste sektioner deltar ännu mer aktivt i Kommunistiska internationalens exekutivkommittés dagliga arbete”.¹

De omständigheter som skapats av kriget, de stora skillnaderna mellan de olika kommunistiska partiernas ställning och de varierande konkreta problemen som kommunisterna stod inför krävde mer angeläget än under förkrigstiden att de kommunistiska partierna behöll sin självständighet och yttersta manövreringsförmåga. Händelseförloppet hade visat att ”den organisationsform, som valdes av Kommunistiska internationalens första kongress för att förena arbetarna och som motsvarade kraven under första perioden av arbetarrörelsens pånyttfödelse, blev allt mer otidsenlig, ja, till och med ett hinder för de nationella arbetarpartiernas fortsatta stärkande i samma mån som arbetarrörelsen i de enskilda länderna växte ut och dess uppgifter komplicerades”.²

Särskilt viktig var de kommunistiska partiernas autonomi som ett medel för att säkerställa de bästa förutsättningarna för att mobilisera alla patriotiska krafter mot fascismen. Vissa delar av befolkningen som var redo att samarbeta i den antifascistiska kampen hade intagit en reserverad hållning till de kommunistiska partiernas internationella åtaganden och förbindelser och hade betänkligheter mot att delta i gemensam handling med kommunisterna. För att uppnå seger över fascismen var det viktigt att ta bort alla hinder som stod i vägen för en förening av de antifascistiska och patriotiska krafterna.

Händelseutvecklingen klagade ”att det allnationella uppsvinget och massornas mobilisering till snabbast möjliga seger över fienden sker bäst och på mest fruktbart sätt om arbetarrörelsens förtrupp i varje enskilt land förverkligar detta inom den egna statens ram”.³

Under krigets villkor användes förekomsten av Kommunistiska Internationalen av reaktionärerna för att förtala Sovjetunionen och de kommunistiska partierna i de olika länderna. Nazistpropagandan gjorde det mesta av detta genom att skrämja borgarklassen i den antifascistiska koalitionen med ”kommunisthotet”. Det var ett försök att skapa splittring i koalitionen mot Hitler och krossa motståndsfrenterna i de ockuperade länderna. Den reaktionära propagandan spred envist lögn och hävdade att Moskva var ute efter ”att blanda sig i andra länders angelägenheter”, att de kommunistiska partierna i de olika länderna handlade på order utifrån, att de representerade ”utländska intressen” och var ”partier av utlänningar”. Med hjälp av ärekränkande påhitt försökte kommunismens motståndare undergräva de kommunistiska partiernas inflytande och isolera dem från massorna.

Med hänsynstagande till alla dessa omständigheter, reste EKKI:s presidium på våren 1943 frågan om att upplösa Kommunistiska internationalen.

¹ ”Resolution om EKKI:s rapport”, *Seventh Congress of the Comintern*, Moskva, 1939, s. 567.

² *Daily Worker*, London 24 maj 1943. ”Resolution från EKKI:s presidium i frågan om att upplösa Komintern”.

³ Ibid.

Den 13 maj 1943 höll EKKI:s presidium ett möte, med deltagande av presidiemedlemmarna Dimitrov, Manuilskij, Pieck, Thorez, Marty, Kopenig och Kolarov, EKKI-ledamöterna och suppleanterna Ibárruri, Rákosi, Ulbricht, Šverma, Wolf (Farkas), och partirepresentanterna Anna Pauker (Rumäniens KP), Vlasov (Vlahović) (Jugoslaviens KP) och Lehtinen (Finlands KP).

Mötet diskuterade förslaget att upplösa Kommunistiska internationalen och resolutionsförslaget i frågan. Ordförande Dimitrov redogjorde för förslagets huvuddrag och betonade att man borde ha ett fritt meningsutbyte om saken. Detta, sade han, var inte fråga om en formell, utan en faktisk upplösning av Kommunistiska internationalen som den internationella kommunistiska rörelsens vägledande centrum. Dimitrov uppmanade medlemmarna i EKKI:s presidium att seriöst och grundligt fundera över och väga alla argument för och emot och redovisa om de ansåg åtgärden vara politiskt lämplig och läglig.

Manuilskij föreslog att frågan skulle diskuteras enligt följande: (a) är upplösningen av Komintern politiskt ändamålsenlig, (b) har rätt tidpunkt för att genomföra denna åtgärd valts, (c) har argumenten för upplösning blivit tillräckligt klargjorda i resolutionsförslaget, (d) vilka förbättringar är förslaget i behov av.

Thorez, som stödde förslaget att upplösa Kommunistiska Internationalen, sade: ”Den gamla formen av internationell sammanslutning av arbetarna har överlevt sig själv. Redan före kriget växte det franska kommunistpartiet därför att det tillämpade folkfrontspolitiken. Idag, efter att Frankrike ockuperats av nazisterna, har grundvalen lagts för en bred ’nationell front’.” Thorez påpekade att ögonblicket för upplösning var väl valt och att detta steg ”skulle bidra till att bredda den nationella fronten mot Hitler i Frankrike”.⁴

Pieck stödde förslaget att upplösa Komintern och sade att det enligt hans mening, var önskvärt med någon form av ideologisk hjälp till det kommunistiska partiet i Tyskland från de mer erfarna sovjetiska vänner.

Kolarov, Ibárruri, Šverma och övriga medlemmar som deltog presidiummötet uttalade sig för behovet att upplösa Komintern.

På grundval av en grundlig analys av den politiska situationen och tillståndet i den världskommunistiska rörelsen, förelade Kommunistiska internationalens exekutivkommitté, som under krigets förhållanden var förhindrad att inkalla Internationalen till en kongress, den 15 maj 1943 de kommunistiska partierna ett förslag om upplösning av Komintern. EKKI:s presidium uppmanade alla Kommunistiska internationalens anhängare att koncentrera sina krafter för ett allsidigt stöd och ett aktivt deltagande i den befrielsekamp som fördes av folken och staterna i koalitionen mot Hitler för att påskynda undergången för det arbetande folkets dödsfiende – den tyska fascismen och dess bundsförvanter och vasaller.

EKKI-presidiets förslag fick stöd av 31 sektioner. Inte ett enda kommunistiskt parti motsatte sig det. En överväldigande majoritet av partierna betonade i sina uttalanden att upplösningen av Komintern inte innebar någon försvagning av de allmänna ideologiska banden inom den världskommunistiska rörelsen och den proletära solidariteten. Det enda undantaget var det kinesiska kommunistpartiets C.K., vilket gav en framträdande plats i sitt uttalande, inte åt idén om ideologisk och politisk enighet i den internationella kommunistiska rörelsen, utan åt det faktum att kinesiska kommunistpartiet ansåg sig fritt från förpliktelser till den världskommunistiska rörelsen.⁵

Efter att noga ha studerat de kommunistiska partiernas beslut, meddelade EKKI:s presidium den 8 juni 1943 att de Komintern-sektioner som kunnat meddela sina beslut enhälligt hade godkänt förslaget att upplösa Kommunistiska internationalen. I enlighet med detta beslutades

⁴ C.P.A., I.M.L., 495/18/1340/78-82.

⁵ *Kommunistitjjeskij Internatsional* [Den Kommunistiska internationalen] (ryska upplagan), 1943, nr 5-6, s. 23.

att från och med 10 juni 1943 avskaffa Kommunistiska internationalen, EKKI:s presidium och sekretariat samt den Internationella kontrollkommissionen.

Genom ett beslut av exekutivkommittén, upphörde samtidigt den Kommunistiska ungdomsinternationalen med sin verksamhet.

Den efterföljande händelseutvecklingen bekräftade det riktiga i och lägligheten av beslutet att upplösa Kommunistiska internationalen.

De reaktionärer som hade räknat med att den världskommunistiska rörelsen skulle gå tillbaka efter upplösningen av Komintern fann sina förhoppningar grusade. Trogna marxismen-leninismens internationella lärdomar, kastade sig de kommunistiska partierna, med fördubblad energi och större flexibilitet än någonsin, in i kampen för de antifascistiska och patriotiska nationella krafternas enhet och för att besegra fascismen. De kommunistiska partiernas verksamhet och deras hängivna kamp för folkens intressen bidrog till att Nazitysklands och hela det fascistiska blockets nederlag påskyndades.

De kommunistiska partiernas politik vann allt större erkännande bland folken. De kommunistiska partiernas led förstärktes snabbt med de bästa anti-fascistiska kämparna. På tröskeln till kriget fanns det 4,2 miljoner kommunister i världen, vid krigsslutet hade siffran stigit till 20 miljoner.

Det sovjetiska folkets stora segrar över de fascistiska angriparna, som förändrade hela det internationella läget, den kamp som de kommunistiska partierna förde i de antifascistiska krafternas förtrupp, kommunisternas växande prestige, och utvecklingen av motståndsrörelserna som involverade de breda massorna skapade de nödvändiga förutsättningarna för ett uppsving för arbetarrörelsen och den kommunistiska rörelsen, för ett framgångsrikt förverkligande av folkliga demokratiska revolutioner i ett antal länder, för ytterligare konsolidering av socialismens, fredens och demokratins ställningar.

Den kamp som fördes av världens arbetande massor, och i vars centrum den Kommunistiska internationalen stod i nära ett kvarts sekel, inledde ett nytt kapitel i mänsklighetens historia, som började med segern över fascismen, framväxten av folkdemokratiska länder och bildandet av ett socialistiskt världssystem. Det inledde en period då imperialismens koloniala system förstördes och arbetarrörelsen i de kapitalistiska länderna och stärktes ännu mer.

Översättning: Martin Fahlgren

SUKP:s historia om upplösningen

Ur *Sovjetunionens Kommunistiska Partis historia* (1962 års utgåva), s. 615

Erfarenheten visade, att sammanslutningen av de progressiva krafterna och massornas mobilisering till kamp mot fascismen bäst kunde utföras av de kommunistiska partierna i varje enskilt land utanför Kominterns ram. Dessutom var det nödvändigt att definitivt avslöja hitleristernas och deras hantlangares absurda påståenden, att de kommunistiska partierna inte verkade i sitt eget folks intresse utan efter order utifrån. På grund av allt detta och med hänsyn till att Komintern uppfyllt sin historiska mission fattade presidiet för Kommunistiska internationalens exekutivkommitté i maj 1943 beslutet att upplösa Komintern. Detta beslut godkändes av samtliga kommunistiska partier.

Kommunistiska internationalen hade spelat en betydelsefull historisk roll. Till dess förtjänster hör att den återställde och stärkte förbindelsen mellan de arbetande i olika länder, vilken brutits av socialchauvinisterna under det första världskriget. Den skyddade marxismen mot opportunisternas banalisering och förvrängning av densamma, bidrog till att i flera länder sammansluta de avancerade arbetarnas förtrupp i ett verkligt arbetarparti och hjälpte till att bilda ledande revolutionära kadrer. Därmed skapades förutsättningar för att de unga

kommunistiska partierna skulle växa över i massomfattande arbetarpartier, baserade på marxismen-leninismens plattform.

Nyare uppgifter

Efter Sovjetunionens sammanbrott öppnades hel del tidigare slutna sovjetiska arkiv. Till de frågor som vi den vägen fick betydligt bättre insikt i är de som handlar om beslutsprocessen när det gäller upplösningen av Komintern. Publiceringen av Dimitrovs dagbok och i synnerhet brevväxlingen mellan Dimitrov och Stalin är informativa i detta avseende. En engelsk utgåva av brevväxlingen är Dallin och Firsov(red), *Dimitrov and Stalin 1934-1943 – Letters from the Soviet Archives* (Yale University Press 2000), där frågan behandlas i kapitel 8 ("Dissolution", a.a. s. 226-253), varifrån vi här hämtat uppgifterna.

Av Dimitrovs dagbok framgår att Stalin redan i april 1941 i förbigående framkastat att Komintern borde upplösas, men frågan diskuterades inte vidare vid den tidpunkten.

Beslutsprocessen som slutade med upplösningen inleddes 8 maj 1943, då den sovjetiske utrikesministern Molotov gav Komintern-ledarna Dimitrov och Manuilskij i uppdrag att förbereda ett dokument som skulle motivera upplösning av Komintern (det är alltså uppenbart att förslaget härrörde från sovjetledningen, dvs ytterst Stalin).

Den 11 maj hade Dimitrov och Manuilskij klart ett resolutionsförslag som skickades till Stalin och Molotov, vilka godkände utkastet. (*Dimitrov and Stalin ...*, a.a. s. 229-233).

Den 12 maj fick medlemmarna i Kominterns exekutivkommitté (EKKI) ta del av utkastet och dagen därpå (13 maj) sammanträdde EKKI:s presidium för att diskutera detsamma (mötesprotokoll a.a. s. 233-37).

Den 17 maj diskuterades utkastet åter i EKKI:s presidium (a.a. s. 242-47) och den 18 sammanträdde den kommission som fått i uppdrag att redigera resolutionen (a.a. s. 247-48). Dimitrov skickade mötesprotokollen till Stalin och Molotov.

19 maj diskuterades resolutionen av den sovjetiska ledningen med Stalin, Molotov, Vorosjilov, Beria, Malenkov, Mikojan och Dimitrov närvarande. Stalin förslog vissa ändringar.

19 maj sammanträdde presidiet på nytt för att diskutera övriga åtgärder som borde vidtas vid upplösningen av Komintern (a.a. s. 248-50).

20 maj möttes redigeringskommittén och införde begärda ändringar. Den färdigställda resolutionen tillbakadaterades till den 15 maj och översattes till flera språk, samt skickades 21 maj via radio i kodad form till de utländska kommunistpartierna.

Dagen efteråt, 22 maj, publicerades texten i *Pravda*.

Mao: Komintern har för länge sedan upphört att blanda sig i våra interna affärer⁶

26 maj 1943

Ur *Valda verk av Mao Tse-tung band VI* s. 470-472

Kamrat Mao Tse-tung påpekade först att upplösningen av Kommunistiska internationalen var, exakt som en amerikansk nyhetsbyrå hade rapporterat, "en stor händelse vilken markerar skiljelinjen mellan två epoker"...

Kamrat Mao Tse-tung frågade: "Varför bör den Kommunistiska internationalen upplösas? Ägnade den inte alla sina ansträngningar åt befrielsen av den arbetande klassen i hela världen och åt kriget mot fascismen?"

⁶ Detta är ett utdrag ur ett tal som hölls 26 maj 1943 till kadren i Kinas kommunistiska parti.

Kamrat Mao Tse-tung sade: ”Det är sant att Kommunistiska internationalen skapades av Lenin själv. Under sin hela existens har den givit de största bidrag till att hjälpa varje land att organisera ett sant revolutionärt arbetarparti och den har också bidragit enormt till den stora saken att organisera det anti-fascistiska kriget.” Kamrat Mao Tse-tung pekade särskilt på Kommunistiska internationalens stora tjänster i att hjälpa den kinesiska revolutionens sak...

Kamrat Mao Tse-tung påpekade vidare: ”Revolutionära rörelser kan varken exporteras eller importeras. Trots det faktum att bistånd gavs av Kommunistiska internationalen, var födelsen och utvecklingen av Kinas kommunistiska parti ett resultat av det faktum att Kina självt hade en medveten arbetarklass. Den kinesiska arbetarklassen skapade sitt eget parti — det kinesiska kommunistiska partiet. Det kinesiska kommunistiska partiet, fastän det har en historia på endast tjugotvå år, har redan tagit sig an tre stora revolutionära rörelser”...

Då Kommunistiska internationalen har bidragit med sådana stora tjänster till Kina och till olika andra länder, varför borde det vara nödvändigt att proklamera dess upplösning? Till denna fråga replikerade kamrat Mao Tse-tung: ”Det är en princip i marxismen-leninismen att de olika formerna av revolutionära organisationer måste anpassas till den revolutionära kampens nödvändiga behov. Om en form av organisation inte längre är anpassad till kampens krav, då måste denna form av organisation avskaffas.” Kamrat Mao Tse-tung påpekade att för närvarande är den form av revolutionär organisation, som är känd som Kommunistiska internationalen, inte längre anpassad till kampens krav. Att fortsätta med denna organisatoriska form skulle tvärtom hindra utvecklingen av den revolutionära kampen i varje land. Vad som behövs nu, är stärkandet av det nationella kommunistiska partiet [*min-tsu kungchan tang*] i varje land och vi behöver inte längre detta internationella ledande centrum. Det finns tre huvudsakliga skäl för detta: (1) Den interna situationen i varje land och relationerna mellan de olika länderna är mer komplex än de har varit tidigare och de förändras snabbare. Det är inte längre möjligt för en enhetlig internationell organisation att anpassa sig till dessa extremt komplicerade och hastigt föränderliga omständigheter.

Ett korrekt ledarskap måste växa fram ur en detaljerad analys av dessa villkor och detta gör det till och med ännu mer nödvändigt för det kommunistiska partiet i varje land att självt ta sig an detta. Kommunistiska internationalen, vilken befinner på långt avstånd från den konkreta kampen i varje enskilt land, var anpassad till de relativt enkla förhållandena i det förflutna, när förändringar ägde rum relativt långsamt, men nu är den inte längre ett lämpligt instrument. (2)... De anti-fascistiska staterna är av alla typer: socialistiska, kapitalistiska, koloniala, halvkoloniala. Mellan de fascistiska staterna och deras vasaller finns också stora skillnader; dessutom har vi också de neutrala länderna, vilka befinner sig i varierande situationer. Under en tid har man känt att en centraliserad organisation av internationell karaktär inte var särskilt lämplig för att snabbt och effektivt organisera antifascisterna i alla dessa stater och detta har blivit särskilt uppenbart nyligen. (3) De ledande kadren i de kommunistiska partierna i de olika länderna har redan vuxit upp och uppnått politisk mognad. Kamrat Mao Tse-tung förklarade denna punkt genom att använda exemplet med Kinas kommunistiska parti. Det kinesiska kommunistpartiet har genomlevt tre revolutionära rörelser. Dessa revolutionära rörelser har varit kontinuerliga och oavbrutna och utomordentligt komplexa, till och med mer komplexa än den ryska revolutionen. Under loppet av dessa revolutionära rörelser har det kinesiska kommunistpartiet redan fått fram sina egna utmärkta kadrer, rustade med rik personlig erfarenhet. Sedan den sjunde världskongressen för Kommunistiska internationalen 1935 har Kommunistiska internationalen inte blandat sig i det kinesiska kommunistiska partiets interna affärer. Och ändå har det kinesiska kommunistpartiet utfört sitt arbete mycket väl, genom hela det antijapanska befrielsekriget...

Det svenska kommunistpartiet och upplösningen av Komintern

Det svenska kommunistpartiet (SKP) höll lördagen den 22 maj ett extra politbyråmöte för att behandla frågan, dvs samma dag som EKKI-resolutionen offentliggjordes. Politbyrån beslöt:

Föreliggande förslag från Moskva om upplösning av Komintern. Politbyrån godkänner de argument som framförts av Kommunistiska Internationalens presidium och bekräftar politiska byråns anslutning till förslaget. Politbyrån beslutar utsända följande kommuniké: ”Svenska kommunistpartiets politbyrå, som i förväg informerats om förslaget att upplösa Kommunistiska Internationalen, har efter ingående diskussion godkänt motiven för dess upplösning och enhälligt tillstyrkt Kominternpresidiets beslut.” (protokoll citerat efter Yvonne Hirdman, [Sverges Kommunistiska Parti och 2:a världskriget 1941-45](#))

EKKI-presidiets resolution⁷ publicerades samma dag (22 maj) som förstasidesnyhet i partitidningen *Ny Dag* under rubriken:

Komintern upplöses

Efter framställning från ett flertal sektioner

Utförlig motivering i kommunikén från exekutivkommittén

Om man hade översatt texten direkt från *Pravda* eller om man fick den via radio dagen innan (vilket är det troliga, se ovan), det förtäljer ej historien.

Resolutionen beledsagades av en textruta med den redan ovan citerade kommunikén, rubricerad ”Svenska partiledningens beslut” (att man som där påstås skulle ha informerats om förslaget i förväg låter dock inte särskilt troligt – se redogörelserna ovan – fast det lät väl bättre så).

Dagarna efteråt uppföljde SKP-pressen på olika sätt EKKI-beslutet, som otvivelaktigt hade skakat om och väckt en massa frågor om vart den kommunistiska världsrörelsen var på väg – detta både inom den kommunistiska rörelsen och utanför. En del av frågetecknen försökte man räta ut genom följande uttalande från partiordförande Sven Linderot (*Ny Dag* måndagen 24 maj):

Kommunistiska partiet fortsätter sin verksamhet som hittills

Partiledningen uttalar sig

I anledning av den kommuniké från Kommunistiska Partiets Politiska Byrå, vilken meddelade att partiledningen biträtt Kominternpresidiets förslag om upplösning av Kommunistiska Internationalen, har många förfrågningar, inte minst från tidningsredaktioner riktats till undertecknad om de konsekvenser, detta beslut medför för Sverges Kommunistiska Parti, huruvida partiet skall upplösas, ändra namn, ansluta sig till socialdemokratin etc. På partiledningens uppdrag ber jag därför få meddela följande:

1. Sverges Kommunistiska Parti bildades 1917 under namn av Socialdemokratiska Vänsterpartiet och hade sålunda existerat som parti i två år, innan Komintern bildades i mars 1919. Anslutningen till Kommunistiska internationalen förändrade icke partiets karaktär av svenskt arbetarparti men medförde vissa förpliktelser i internationellt hänseende. Kominterns stadgar innebar en betydande centralisation av verksamheten. Denna centralisation uppmjukades av Kominterns sjunde världskongress, som hölls i Moskva 1935. Kongressen beslutade nämligen ålägga Exekutivkommittén att ”i regel undvika omedelbart ingripande i de kommunistiska partiernas interna organisatoriska angelägenheter”, varigenom betydligt större rörelsefrihet skapades för de enskilda partierna.

2. Vid svenska partiets senaste kongress, som hölls 1939, anförde undertecknad i det politiska inledningstalet följande: ”Anslutningen till Kommunistiska Internationalen . . . betyder på intet sätt att icke Sverges Kommunistiska Parti skulle utforma sin politik utifrån de speciella förhållanden, som är gällande i Sverige ... Vi är ett svenskt parti av internationalister såsom ett kommunistiskt parti skall vara”.

⁷ Hela resolutionen finns i den tidigare nämnda dokumentbilagan (appendix) till 1:a kapitlet i Fernando Claudíns [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 1](#).

3. Den politiska grundlinje, partikongressen utformade i sin resolution, innehöll bl. a. följande: "För att rädda svenska folket från yttre och inre faror fordras en samling av alla de folkgrupper och skikt, som är anhängare av folkets och landets frihet, anhängare av demokrati och framåtskridande ... Arbetarrörelsen måste verka för en sammanfattning av alla demokratiska krafter i landet söka samverka med de framstegsvänliga elementen inom de demokratiska borgerliga partierna samt i alla framstegsvänliga massorganisationer för att skapa en folkfront mot fascismen, för freden, för Sverges demokrati och oberoende".

4. En självständig verksamhet enligt dessa politiska linjer anser partiets ledning fortfarande nödvändig, varför Kominterns upplösning icke betyder att Sverges Kommunistiska Parti skulle upplösas, ändra namn eller dylikt. Partiet kommer alltså att fortsätta sin verksamhet i svensk politik som hittills, med de förändringar som Kominterns upplösning i internationellt hänseende medför.

Stockholm, den 23 maj 1943.

Sven Linderot

Partiordförande.

I samma nummer redovisas "Utlandspressens kommentarer till Kominterns upplösning" och "Svenska pressröster om Kominterns upplösning", de flesta positiva men också med en hel del spekulationer om vart detta skulle leda.

De följande dagarna presenterade *Ny Dag* bl a uttalanden från utländska kommunistpartier, som givetvis samtliga var mycket positiva till förslaget, t ex 25 maj från engelska kommunistpartiet ("Englands kommunister för nationell enhet mot fascismen") och från generalsekretären i USA:s kommunistparti ("Earl Browder om Kominterns beslut – Instämmande i förslaget och dess motivering") och 26 maj från ordföranden i Kubas Revolutionära Union.

SKP och världens kommunistpartier föll snabbt in i ledet.

Hilding Hagberg: Utan Komintern

Det kan vara intressant att ta del av hur en de svenska partiledarna som deltog i beslutsfattandet långt senare såg på saken. Det gäller här den blivande partiordföranden Hilding Hagberg, som under hela sitt politiskt verksamma liv troget inrättade sig efter de politiska vindarna från Moskva.

Hagberg tar upp upplösningen av Komintern i sin bok *Socialismen i tiden del II* (utg. 1983), s. 99-102.

Han har egentligen inget nytt att komma med vad gäller motiveringen för upplösningen. Inte heller får vi veta särskilt mycket om hur frågan diskuterades i SKP:s ledning, men på slutet lämnar Hagberg en del intressanta uppgifter om sina egna reaktioner. Huruvida vi kan lita på att det är en korrekt beskrivning eller en efterhandskonstruktion är svårt att avgöra eftersom vi inte har tillgång till andra redogörelser som bekräftar eller motsäger Hagberg på denna punkt.

Den kommunistiska Internationalen upplöstes sommaren 1943. Den kunde inte fungera organisatoriskt under krigets och ockupationernas förhållanden, i detta avseende var upplösningens beslutet snarast ett slags erkännande av fakta. Men detta var dock inte ett avgörande skäl, ty kriget skulle en dag ta slut, normala relationer mellan staterna åstadkommas, gränserna öppnas, kommunikationerna återställas.

Kriget och ockupationerna hade fört de kommunistiska partierna till en ledande position i många folks kamp för nationell frihet, för bröd och mänskliga rättigheter. I denna kamp byggdes upp en folkfront där många tidigare gränser inom folket förlorade sin tidigare betydelse, i

den nationella befrielsekampen för brödet, bostaden och de mänskliga rättigheterna. Klassmotsättningarna sköts i bakgrunden inför uppgiften att återställa den nationella friheten. De kommunistiska partierna växte i denna kamp till mäktiga nationella arbetarpartier.

Det försvagade på inget sätt deras proletärt internationalistiska karaktär. Den nationella verkligheten visade tvärtom det internationella sambandet. En isolerad nationell befrielse i ett av fascismen behärskat Europa var otänkbar. Endast i förenad kamp skulle Europas folk kunna befria sig och återvinna nationell frihet.

Vid krigsslutet skulle de kommunistiska partierna liksom under kriget träda in i regeringar för att därmed påverka fredsuppbygget. Detta skulle försvåras av den ”bindning” som medlemskapet i Internationalen innebar. Reaktionen skulle åter resa antikommunismens och anti-sovjetismens nedsolkade fana i syfte att förhindra en progressiv demokratisk och socialistisk utveckling.

Internationalen hade lagt grunden till skapandet av nationella arbetarpartier. Dessa växte snabbt ut till verkliga masspartier. Det var antagligt att upplösningen av Komintern skulle främja uppbygget av starka kommunistiska partier, liksom deras inflytande och verksamhet.

Förtalet mot partierna om deras förmenta beroendeförhållande gentemot Moskva tedde sig visserligen då alltmer groteskt i belysning av kommunisternas patriotiska kamp och ledarskap i den nationella befrielseörelsen, men inför ett nytt läge och nya uppgifter skulle det ”vapnet” försvagas.

Men Kominterns upplösning, som slet sönder de organisatoriska banden mellan partierna och upplöste den gemensamma ledningen, berörde inte den ideologiska samhörigheten, den marxistisk-leninistiska teorin, den proletära internationalismen. Organisationen försvann, partierna blev kvar, ideologin var densamma, det gemensamma arvet en mäktig pådrivare och samordnare av de nationella kommunistpartiernas kamp. De stärktes, deras uppgifter växte och deras förmåga att lösa dem blev större.

Så förblir kommunistiska partiet i anda och sanning även ett internationalistiskt parti, som inte släppt den proletära internationalismens banér. Bekännelsen till nationen är inte en flykt från internationalismen. Ju starkare samhörigheten med den egna nationen vuxit, desto mera har vi känt oss som en solidarisk del av hela den för fred, fredlig samlevnad, nationell frihet och demokrati kämpande delen av mänskligheten.

Sovjetunionen går i mänsklighetens spets såsom försvararen av världsfredens, den fredliga samlevnadens, den nationella frihetens och demokratins sak. Det är dess stora revolution som möjliggjorde segern över fascismen, uppkomsten av ett socialistiskt världssystem och den koloniala befrielseörelsen.

Dess revolution är den första arbetarrevolutionen i världen, liksom den uppbyggde den första socialistiska arbetarstaten. Den har bevisat att arbetarklassen måste ställa sig i folkets spets och hur den kan bygga socialismen, som den utvecklats från vetenskap till handling.

Den har klart ådagalagt socialismens överlägsenhet gentemot kapitalismen som produktionssystem, statsbyggare, det nationella arvets förvaltare och den allsidiga utvecklingens befrämjare.

Den har avskaffat kriser och arbetslöshet, analfabetism och efterblivenhet och tryggt rätten till arbete, vila och bildning, bostad och trygghet vid sjukdom och ålderdom och skapat en ny och högre form för frihet och demokrati som engagerar hela folket i landets styrelse liksom i dess dagliga liv.

Därför betraktar arbetarklassen Sovjetunionen som sin vän och beskyddare, som bäraren av världsfredens, socialismens och demokratins fana. Att kämpa för vänskap med Sovjetunionen och det egna landet är att kämpa för den egna nationens mest vitala intressen.

Jag hade det året som förflutit sedan vi ställdes inför problemet om Kominterns upplösning efter mycken vånda böjt mej för det nya och framförde på kongressen de gemensamma motiveringarna liksom de motiv som föranlett upplösningsbeslutet och som jag då inte ansåg starkare än motiven för Internationalens bevarande. Jag ansåg nämligen 1943 att skälen för Internationalens fortsatta existens var så mycket starkare än de tillfälliga och återopade nackdelarna. Kriget måste dock ta slut, större problem än någonsin tidigare mötte då de kommunistiska partierna, gemensamma impulser, likartade värderingar, behovet att förmedla erfarenheter, att inspirera och ge perspektiv, att inte tappa bort de internationella sammanhangen inför anhopningen av nationella problem, att inte fastna i dagens problem så att morgondagens glömdes, — allt detta krävde ett internationellt organisatoriskt centrum. Detta skulle inte kunna ersättas av Sovjetunionen eller något annat socialistiskt land, som man snart kunde räkna med — det skulle snarare, om det skedde, försvåra de kommunistiska partiernas arbete.

Min bindning till Internationalen och övertygelsen om dess nödvändighet, ”ty internationalen åt alla lycka bär”, som vi ännu sjunger, hade rotats när jag som 14-åring upplevde första världskrigets utbrott och den dåvarande Internationalens ärelösa sammanbrott, dess partiers fega kapitulation inför den borgerliga nationalismens och krigspsykosens tryck, liksom det sätt varpå dessa vid krigsslutet överallt utom i Ryssland blev kapitalismens räddare och dikade ut revolutionens röda hjärteblod i rännstenen. Det var Internationalens svek som möjliggjorde den mångåriga folkmassakern för kapitalismens räddning. Därför behövdes Komintern, som hade lärt första världskrigets bittra läxa, som höll marxismen-leninismens fana högt, ren och obefläckad och som skulle förvandla andra världskriget till den europeiska kapitalismens grav. Var ett sådant krigsslut möjligt utan Internationalen? Jag trodde det inte och uppträdde som den ende i partiledningen mot beslutet om nedläggningen, inte på grund av att jag ansåg motiven konstruerade utan därför att jag ansåg dem för svaga jämfört med motiven för Internationalens fortsatta existens.

Då var det en vånda för mej. Även sedan jag resignerat har jag inför de nationalistiska urspårningarna ofta funderat över frågan om dessa urspårningar hade underlättats av Internationalens upplösning.

Den ideologiska gemenskap som fanns kvar under hela kriget och den första efterkrigstiden finns inte längre, allra minst i Kina, inte i Jugoslavien, den finns inte i VPK-ledningen och man undrar hur det kan vara i de spanska och italienska partiledningarna. [HH syftar här på de ledande ”eurokommunistiska” partierna – *Red*]